

BOLŞEVİZMİN GİZLİ ESASLARI^[1]

Hanri Hayne ve Karl Marks

3

Fransaya ayak basmadan evvel, yeni doğan enternasyonal şüphesiz Karl Marksın mahirane manevraları sayesinde iki mühim muvaffakiyet ihraz eylemişti. Mahaza bu muvaffakiyetler biraz da üçüncü Napolyonun ve içtimai müşaviri M. (Arles Düfur)un fevkalâde saffeti sayesinde elde edilmişti. Evvel emirde hükümdarın kat'i arzusile enternasyonal diğer bilcümle teşekküllerin tabi oldukları merasimi nizamiyeden muaf tutulmuştu. Bunun neticesi olarak amele grupmanlarının üzerine çöken sıkı mürakabeden azade idi: Bu şüphesiz filî bir imtiyaz idi ki enternasyonalin müessisleri bundan derakap istifadeye şitap ettiler ve bu sayede bir çok kimse-lerin enternasyonale kaydedilmesini temin eylediler. Diğer taraftan grev hakkının Fransız mevzuatı kanuniyesi arasına ithali Karl Marksın müritlerinin eline sunuf mücadelesi için lâzım olan silâhı vermekte idi. Eger İmparator cemiyeti müdafaa edecek yerde kundak koymak isteseydi tamamile bu surette hareket ederdi. Garip bir cilvei tali bu asil ruhu binnetice kendisini ezecek olan tehlikeleri doğurtmasına mahkûm ediyordu.

Bu suretle memleketin aksamı mütebakiyesine karşı dehşetli bir imtiyaza malik oldukları halde Karl Marksın muhabirleri işe başladılar. Muh-telif on beş el işi sanatkârları arasında yapılmış iki üç yüz müride istinat etmekte idiler. Gerek Pariste gerek vilâyatta bu müritleri profesyonel kâtipler gibi istihdam ettiler ve mahirane neşriyat sayesinde nazarı dikkati celbederek amele arasında on iki bin kadar taraftar topladılar. Kayıt muamelâtını daha ziyade kolaylaştırmak için yeni gelenlerden ancak 50 santim bir duhuliye harcı alarak azalık kartı vermekte idiler. Bundan başka

[1] Elli yedinci sayıdan mabait.

senevi 1,20 frank ta aidat alınmakta idi. Bir az sonra halkın tereddütlerini izale için bu aidat 10 santime indirildi. Ehemmiyetsiz olan bu tediye mukabilinde aza enternasyonalın serklerine girebilirlerdi. Orada Marks propagandacıları kendilerinin yetiştirilmesini deruhte etmişlerdi. Karl Marks diyordu ki: « Bir bardak şarap nasıl içilirse enternasyonala da öyle alışmalıdır » . . .

Bu tavsiyeye o kadar iyi riayet olundu ki 1869 da hükümeti İmparatoriye zabitasının eline geçen vesaike nazaran enternasyonal teşkilâtının yalnız yetmiş bini Pariste olmak üzere Fransada 433,785 azası vardı. Bugünkünden daha az nüfusa malik olan bir memlekette bu rakamın ne ifade ettiğini anlamak için sosyalist fırkasının elyevm ancak yüzbin azası olduğunu ve komünist fırkasının hiçbir zaman 76,000 kişiden fazla azası olmadığını kaydetmek kâfidir. Ancak üçüncü Napolyon tarafından bahşedilen imtiyaz bu kadar mühim bir inkişaf ve tevessüü izah eder.

1866 tarihinden itibaren enternasyonal imparatorluk hükümetine el çabukluğuyla kabul ettirilen grev hakkının teessüsünden dolayı büyük bir istifade temin etti. İmparatorun teveccühünü mümkün mertebe uzun bir müddet muhafaza etmek için resmen sulhperver olan enternasyonal içtimai ihtilâfları kurnazca teşvik ve tahrik etti: Şiddetli grevler hemen her yerde zuhur etti ve kanlı hâdiselere sebep oldu. Bu hâdisat ikinci imparatorluğun son senelerini karıştırdı. (Krözo) da, (Oben) de, (Rikamari) de sükûnu iade için müdahaleye mecbur olan ordu grevistler üzerine silâh atmakta muztar kaldı. Grevistler arasında intişar eden şayialara nazaran İmparator kendilerinin patronlara karşı olan şiddetlerini tasvip etmekte olduğundan infial o kadar ziyade olmuştu. Tuzak kurulduğundan, bu kıtaim evvelce teemmül olduğundan bahsedilerek profesyonel ittihatlar müsaade etmek suretiyle kendilerini amele sınıfına merbut addedenler bundan mes'ul tutuldu. Üçüncü Napolyon mebdei saltanatından beri amele arasında kazandığı teveccühü birkaç ayda kaybetti. Kendi ihtiyatsızlığının acı semelerini iktitaf etmeğe başlamıştı.

Vekayinin aldığı ceryandan müteessir olarak (Tolen), (Friburg), ve (varlen) e daha ziyade istinat etmekten başka çare görmüyordu. Bunlar ise intizamsızlıkları teşvik ve tahrik etmekle beraber Mösyö (Arles Düfur) ile samimi münasebetlerini muhafaza etmekte idiler. 1867 tarihinde (Rube) dokumacıları fabrikadaki makineleri tahrip ve binaları ibrak ettikleri zaman Paris enternasyonalının rüesasına bunları teskin için müdahale etme-

leri rica olundu. Bu müdahaleyi mahirane bir tarzda icra ettiler. Yani hakikatte amele metalibini tasvip etmekle beraber kargaşalığı ve yangını takbih ettiler. Dediler ki: « Rube amelesi, haklı şikâyetleriniz ne olursa olsun yaptığınız tahripkâr ef'ali mazur ve muhik gösterecek hiç bir şey yoktur. Düşününüz ki çalışmanızın vesaitinden olan makineler sizin için mukaddes olmalıdır; düşününüz ki bu gibi şiddetler davanızı, hakkınızı iptal eder ve bütün ameleye zararı dokunur; düşününüz ki hürriyet düşmanlarına ve halka iftira edenlere silâh veriyorsunuz. » İmparator bu tarzı beyandan memnun göründü. Lâkin bir müddet sonra acı bir sukutu hayale oğradı. Zira Rube dokumacılarına yazılan bu beyannameyi imza edenlerden birinin yani (Varlen) in mektuplarını polis İmparatora taktim eylemişti. Bu mektuplar (Ruen) de bir grevin teşvik ve grevi idame için muktazi paranın irsaline dair idi.

Bu ilk sukutu hayali daha ağır meşgaleler takip etti. Bir kaç aydan beri İmparatorun muhitinde enternasyona karşı memnuniyetsizlik gözle görülecek kadar büyümekte idi. Bunun da sebebi Cenevre kongresi idi. Bu kongrede 17 si Fransız olmak üzere Avrupanın muhtelif memleketlerinden gelmiş olan 60 murahhas toplanmış ve enternasyonalın programını alenen tespit etmişlerdi. Enternasyonal şimdi en küçük köylere varınca-ya kadar sokulduğundan bir kuvvet olmuştu. Artık ızzar zamanı geçmişti. Bunun için kongre kaba bir surette İngiliz tradünyonlarla münasebetini kesti. Zira kongreye nazaran İngiliz tradünyonları « ancak yakın maksatları takip ettiklerinden, ücretlerin zammı, ufak tefek ıslahat ile iştigal ettiklerinden » kabahatli idiler. Bu ise İngiliz tradünyonlarına daima büyük bir takdir besleyen İmparator üçüncü Napolyonu dilgir etmişti. Kezalik kongre İmparatorun pek beğendiği Fransız amele kooperatiflerini de takbih etmiş idi. Bunlar için şöyle diyordu: « Kooperatifler bir dördüncü devlet tesisine meyyaldirler. Bu dördüncü devletin de altında daha sefil bir beşinci devlet olacak. » Kongre azasına göre yapılması lâzım olan şey: « Nakliye vasıtalarını millileştirmek, toprağı çiftçi teşekküllerine, madenleri maden amelesine, demiryollarını şimendifer amelesine vermek » tir. Karl Marksın içtimai programı aşikâr bir surette meydana çıkmağa başlamıştı.

Bu mukarreratın ilânına dair olan beyanname hudutta Fransız polisi tarafından tevkif olundu ve Parise gönderildi. Burada bir müzakere başladı ki eğer tekmil teferruat ve tafsilât tarihen malûm olmasaydı buna inanmak mümkün olmazdı. İmparator muavini itlak olunan dahiliye nazırı M.

Ruher in hâdiseden çok canı sıkıldı. Enternasyonalın Paris bürosu azasına müracaat ederek bir mülâkat talep etti. Bu mülâkat esnasında beyannamede bazı tadilât icrasına beyhude gayret etti ve dedi ki : « Hiç olmazsa beyanbameye amele sınıfı için bu kadar iyilik yapan İmparatora bazı kelematı teşekkürîye koyunuz! » Bu teklif Cenevrede henüz hali inikatta bulunan kongre azasına teblig edilince aralarında umumî bir sevinç hasıl oldu ve (Treyberg) birahanesi bu sevincin aksı sadalariyle doldu. Mahaza beyanname bilâ tadilât ve imparatora bilâ teşekkür Fransaya girdi : Bu beyanname vâsi bir amele tahrikâtının noktai azimeti oldu.

Ertesi sene Lozan Kongresi mülkiyeti şahsiyeye açıkça ilânı harp etmek suretiyle gerginliği attırdı. Bu beyannamede kullanılan lisan o kadar sert ve acı idi ki Sen Simon, Anfanten, Prudon hiç bir zaman böyle bir şey yazmamışlardı.

Bu defa İmparatorun himayesi kendi teveccühünü sui istimal eden bu nankör çocuklardan çevrildi. Polise ve mahakime karşı bunları himayeden vazgeçti. Müddeiumumilik makamı enternasyonali vaziyetini kanun dairesinde tanzime yani aza listesinin tevdiine davet etti. Paris bürosunun reddi üzerine 17 maznun bilâ ruhsat şirket teşkil etmek cürmüyle 6 ve 20 Mart 1868 tarihinde mahkûm edildi. Bu mahkûmlar arasında M. (Arles Dûfur)u o kadar iyi teshir etmiş olan (Tolen) ile bilâhara komün azası olan (Kamelina) vardı. Bu Kamelina altmış sene fasıladan sonra bugün Parisin üçüncü Enternasyonalinin beyannamelerinde yine meydana çıkmıştır. Muhakemeyi reis (Dölevo) idare ediyordu. Merhametsiz telâkki ediliyor ve İmparatorun düşmanlarına acıımıyordu. Lâkin maznunların çehresini gözden düşmüş mukbillere mahsus bir hale çerçeveliyordu. Bizzat müddeiumumî merhametli olacağını söylemiş ve öyle de olmuş idi. Enternasyonalin fesih ve lâgvına karar verildi. Lâkin (Tolen) ve arkadaşları bu badireden ancak 100 Frank bir cezayı nakdi ile kurtuldular.

İmparatorun adliyesi bu mes'elede sürat göstermiş ise de hüküm ancak 12 Teşrinisani 1868 tarihinde yani istinaf müddetinin mürurundan sonra kespi kat'iyet eylemiştir. Bu sekiz ay zarfında Enternasyonal tam bir faaliyetle iş görmekte devam etti, yeni aza kaydeyledi. Muhitine kin ve nefret tuhomları ekerek ilk münasip bir fırsatta bir harbî dahiliyi hazırladı. Bugün komünist fırkası için yapılan şey ki gayrı kâfi bir tazyık icra edilmektir ve bununla faideli bir reklâm yapılmaktadır, o zaman geçen şeyler hakkında bir fikir verebilir. Hüküm elde edilince (Friburg) tarafından ri-

yaset edilen ikinci bir idarî komisyon birinci komisyonun yerine kaim oldu ve her şeye yeniden başlandı.

Bu defa reis Dölesvo kızdı ve daha ağır bastı: (Friburg, Varlen, Benuvamalon) ve arkadaşları üç ay hapse mahkûm oldular. Bu hüküm de yeniden istinaf edilmiş ise de mahkûmiyet tasdik olundu. Fakat bu hal enternasyonal rüesasının faaliyetine hiç tesir etmedi. İmparatorun kuvvet ve kudreti enternasyonala karşı hareket etmek için müsait anı geçirmişti. Malûm olan on beş, yirmi meclis azasını mahkûm ve hapsedebilirdi; lâkin mülga ve mefsuh cemiyetin 400,000 azası nasıl takip olunabilir ve sayısız şubelere nasıl vazziyet edilebilirdi? Azasını ihbar etmemek hususunda enternasyonala bahşolunan müsaade sayesinde polis dosyaları boş, valiler bir şey yapmağa gayrı muktedir idi.

1869 senesi eylülünde üçüncü bir idarî komisyonun teşekkül ettiğini polis keşfetti. Bu komisyonun ismi Korporasyonların Müttehit Odası idi. Yeni bir dava açıldı. 1878 de Fransız — Alman muharebesi patladığı zaman bu dava halâ devam eylemekte idi. Bir kaç hafta sonra İkinci İmparatorluk muharebenin hezimet rüzgârları ile yıkılıverdi.

İşte o vakit hazırlanan isyanın muayyen olan rüesasından birisi, komünün müstakbel ceneralı (Clüseret) (Varlen) e şöyle yazıyordu: « Halkın ayaklanması için kat'i an pek yaklaştı. Maddeten ve manen hazır olmalıyız. O gün ya biz ya adem! size temin ederim: Paris bizim olacak yahut Paris yok olacak. »

Filhakika Karl Marks tarafından hazırlanan çirkin ve menfur komün muvaffak ve muzaffer olamazsa Parisin tahribi için her şey hazırды. Lâkin yeni mesihçilerin resulü Londra rasathanesinden baktığı vakit entrikasının muzafferiyetinden şüphe etmiyordu. Eğer bu entrika muzaffer ve muvaffak olsaydı 1870 de Alman zaferinin bütün memleketi sürüklediği batı inhitat kanlı ve karanlık bir cehenneme doğru baş döndürücü bir sukuta münkalip olacak idi. Bedbaht Rusya elyevm bu cehennemin ne demek olduğunu anlamıştır.

••

1870 senesinde Fransada ihtilâl kuvvetlerinin halini tetkik edelim :

Enternasyonal uzaktan tekmil sol teşekküllere tekaddüm ediyor. Hakkında üçüncü Napolyonun irtikâp ettiği büyük hata sayesinde her yere nufuz etmiş ve 70,000 i Pariste olmak üzere 435,000 azaya malik bulun-

muş idi. Filhakika bunların kısmı azamı ihtilâlcu olarak tensik edilmemişlerdi ve harekâtı ihtilâliyeyi ancak prensip olarak kabul ederlerdi; lâkin bu kadar büyük bir kitle mevzuu bahs olunca bu hüsnü kabul, bahusus eğer feal olan nüvve en cür'etkârane teşebbüsata hazır olursa, mühim bir şeydir. Hakikatte enternasyonal ihtilâl fikrinin âmir ve hâkimidir, amele harekâtını idare eder, kendi sinesinde eriyip kaynamak istemeyen partilerin teşebbüsünü istediği gibi akim bırakır veya neticelendirir.

Bu partiler arasında en faali Blankist partisidir ki (Blanki) den sonra reisleri Raul Rigo, Ferre, Proto, Tridon dur. Blankistlerin adedi azdır : Pariste 4,000 kadar ve vilâyette 10,000 den az; lâkin inzıbatları tam ve mükemmel, teşkilâtları tamamıyla ihtilâlcü, fikirleri pek kavgacı ; sokak hareketlerinde ehemmiyeti adediyeleriyle gayrı mütenasip bir mevki işgal ederler. Doktrin noktai nazarından dehşetli papas aleyhtarılığıyla enternasyonale yaklaşırlar : Madlen kilisesinin papası (Dugeri) yi tevkif ettiği zaman (Raul Rigo) : « Senin Allahın, papasların, ahlâkın.. Bunların hepsini yıkmalı ! » demiş idi. Lâkin Blankistlerin içtimâî programları Karl Marksın tilmizlerinden daha gayrı vazıh ve daha gayrı mutlaktır. Beynelmîlel noktai nazarından Blankistler Karl Marksın müritlerinden tamamıyla ayrılırlar ; filhakika Blankistler hararetli vatanperverler oldukları için ancak (Konvansyon) un ondört ordusunu harekete getirmek suretiyle ihtilâli tamim etmek isterler. Kısmı azamı Marksizmin tozlu blokuna itimatsızlıkla bakarlar. Hatta (Tridon) gibi bir çokları açıktan açığa yahudi aleyhtarıdır.

Her şeye rağmen bunlar enternasyonalin fırtınasıyla sürüklenecekler ve plânının tatbikine hizmet edeceklerdir. Lâkin alelekser muhtelif olan hareketleri Karl Marksa mühim endişeler vermiştir.

Diğer sosyalist teşekkülleri yahut (Jakoben) lerin ehemmiyeti daha azdır. Mahza azalarının adedi ziyadedir. Fakat bunlar hali teşekkülde bir çok komiteler ve rakip zaviyeler arasında dağılmışlardır. Bunların reisleri (Leomeye, Flurens, Paşal Gruse, Arno, J. B. Kleman) — bu, Kleman bilâhare Marksistlerin harp şarkısını yani enternasyonalı yazmıştır. — (Rastul, Felikspiya, Vermorel, Dölesklüz) idi. Vakti gelince tekmil bu kaybolmuş çocuklar muharebe sahnesinde birleştiler ve az çok Londradan gelen emirlere itaat eylediler.

Vaziyet asıl repübliken'lerle değişmekte idi. Bu cumhuriyetçilerin erkânı harbiyesi dahili muharebelerin piri (Jül Favr) dan partinin genç ümidi (Gambeta) ya gidiyor ve arada (Ojen Peltan, Jül Simon, Floke) ve saire

den geçiyor. Bilhassa serbest meslekler ve tacirler arasından seçilen ve kısmı azamı farmason olan cumhuriyetçiler aslen burjuva olup ihtilâlcî orduları yoktur. Lâkin ameleyi etraflarına toplamak ihtiyacı tekmil sol tahrikâtını himaye etmeğe kendilerine sevk ediyor ve binnetice bu harekâta iştirak edenler üzerinde kendilerini bir nüfuz veriyor. Yalnız mevkii iktidar imparatorluğun elinden kaçarsa ciddi karışıklıklara meydan vermeden bu yükü kaldırmak için kendilerinin kâfi derecede münevver ve yetmişmiş siyasî adamları vardır. Binaberin bunların ateşten çıkarmağa çalıştıkları kestaneleri yediklerini görmekten Karl Marks daima endişe etmekte idi ve bu korku asla hayalî değil idi. Zira enternasyonalin ikmal ettiği işten binnetice yarım asır müddet istifade eden cumhuriyetperver fırka olmuştur...

Şimdilik Karl Marks meydanda bir takım erbabı zekâ var demekle müteselli ve mutmain oluyordu. Filhakika komonist ilhamlarına tabi olan (Jül Favre) vakti gelince Karl Marksın arzu ettiği her şeyi yapacak idi ; (İzak Kremiyö) ye yani İskoçya kolunun üstadı azamına ve umumî (Alyans İzraelit) in reisine gelince cumhuriyetperver fırkanın en şayanı dikkat adamı olan bu zat üzerinde (aralarında cinsiyet karabeti ve müşterek münasebetler olduğundan naşi) Karl Marksın çok tesiri var idi. İmdi sermaye kitabının müellifi kendisini bihakkin zamanın âmiri ad ve telâkki edebilirdi.

Nasıl oluyor da bu kadar ihtimam ve ihtiyata rağmen Karl Mark tarafından uzun müddettenberi hazırlanan hareket onun için acı bir sukutu hayali badi olmuş idi ? Bu izaha değer.

Karl Mark bizim askerî kuvvetlerimizin inhidamını görmekle pek müteessif olmamış idi : Münevver pek az kimse Almanya ile bir harp halinde kuvayi askeriyemizin kifayetsizliğini bilmiyordu; lâkin vakayi beklenildiğinden daha ziyade sür'atle tahaddüs etmiş idi : Harbın beşinci haftası sonunda imparatorluk ordusu yok olmuş idi. Karl Marks hayretlere uğradı ve her şeyini hazırladığı bu darbe ile sarsıldı. İnhizam ve mağlubiyetin intaç ettiği siyasî aksülâmeller tahmin ettiğinden daha çabuk zuhur etmiş idi. Her şeyi Londradan idare eden Karl Marks bir kaç gün içinde vakayii anladı ve kararını vererek Fransız ajanlarına evamiri lâzime ita etti. Reisleri Pariste olan Blankistlerin ve cumhuriyetperverlerin müştereken hareket etmeleri için bir kaç saat nihayet bir gece kâfi idi. Bu izahat enternasyonalin azim olan kuvvetinin akim kalması sebebini gösterir. Bunun

içindir ki cumhuriyetperverler ve Bilankistler yalnız başlarına 4 eylül vakasını yapmışlardır.

Üçüncü imparatorluğun tevellüdünü gören bu meşhur gün 1830 ve 1848 tarzında kanlı bir ihtilâl değildi. Belki hakikî bir devlet adamının her dakika durdurabileceği karışık bir müsademe idi.

İlk mağlubiyet haberleri üzerine bir taraftan ordunun ihzarındaki hatalardan dolayı diğer taraftan da hiç bir şeyi tesadüfe bırakmayan bir hasme karşı mecnunane bir harbe giriştiğinden dolayı mesul olan (Emil Olivye) kabinesi hatalarının netayicinden kurtulmağa teşebbüs etti. Vaziyetten istifade etmeğe meyyal olan cumhuriyetçi ve ihtilâlcî rüesânın kâfesini birden tevkif etmeği düşündü. İmparatoriçe Ojeni naiibi hükümet sıfatiyle bilâhare M. Paleolog'a bu tevkifata nasıl mümaneat ve muhalefet ettiğini anlatmıştır. Halbuki bu tedbir belki imparatorluğu kurtarabilecek ve Fransanın felâketini tahdit ve tenkis edebilecek idi. İhtilâlcilere zarar vermek vaziyetinden çıkınca kuvvei teşriiyeyi davet etmeği tercih etti. Bu ise terki hükümet ve saltanat demek idi.

(Emil Olivye) kabinesi düşünce jeneral (Kuzen Montoban), yani Kont dö Palikao kabinesi milli müdafaayı temin etmeğe memur edildi ve kemali cesaretle işe başladı. Lâkin 3 eylül 1870 te son Fransız ordusunun (Sedan) da mahvolduğu ve imparatorun esir edildiği haberi gelince reisi hükümet ceneral aklını kaybetti. İmparatorluk taraflarının ekseriyeti tarafından kendisine teklif olunan diktatörlüğü kabul edecek yerde — ki halâ her şeyi kurtarmak mümkün idi — M. Tiyer'in teklifine iltihak etti. M. Tiyer bir (hükümet ve milli müdafa) meclisi intihabını ve bu meclise (Kuzen Montoban) ın riyaset etmesini talep ve teklif eylemiş idi. Bu teklif nüfuzu hükümetin en çok lâzım olduğu bir zamanda bu nüfuza bir rahne ve buhran açmak demekti. Cumhuriyetperverler namına (Jül Favre) hanedanı saltanatın iskatını talep etmekle cevap verdi. O gün hiç birşeye karar verilemedi.

Gece ilerliyen partiler harekâtı zorlamağa karar verdiler. Yalnız enternasyonal Londradan talimat almadığı için atıl kalmış idi. Gün doğarken dehşet içinde titreyen Paris'i haydutlar istilâ etti. Miktarları az yani topu topu sekiz on bin nümayişciden ibaret idi. Maiyetinde 25000 kadar muntazam asker, belediye çavuşu ve onbaşı bulunan Paris askerî kumandanı inzıbatı temin için ufak bir hareket yapsa kâfi idi. Lâkin bu kumandan ceneral Troşü idi. Böyle müşkül zamanlarda kendisini bulaştırmamak-

tan başka bir şey düşünmiyen ve hatta mümkün olursa kendi şahsî zaferini temin için açık kapu bırakan zayıf seviyeli bir adam idi. 4 Eylül sabahı imparatoriçeye kendisini müdafaa edeceğine breton, katolik, asker namusu üzerine yemin ettiği halde evine kapandı ve ihtilâlcileri serbest bıraktı.

Ihtilâlin iki hedefi vardı : Şehremaneti ve heyeti teşriiye.

Şehremanetinde iş gören Bilankistler olmuştu ve orada tüfek patlatmaksızın zahmetsizce bir hükümet tesis etmişlerdi ; bundan sonra amele mahallelerini isyana davet ettiler. Onlar da pek isteksiz olarak bu davete icabet ettiler.

Heyeti teşriiyede bir gün evvelki münakaşa mahzun ve karanlık bir izdiham arasında tekrar başlamış idi. Cumhuriyetperver rüesa tarafından sevk ve idare edilen iki üç bin nümayişçi sarayı kuşattı. Sarayın kapısında ise hiç bir askerî kordon yok idi. Cumhuriyetperver mebuslar, başlarında (Jül Favr, Ernest Pikar, Garniye Pajes) bu nümayişçilerin bir kaç yüz tanesinin heyeti teşriiye harimine dahil olmalarına yardım ettiler. Bu nümayişçiler ölüm sadalarıyla içeri girdiler... Bir mazlûm ve şehit ruhunu taşımayan reis (Şinayder) koltuğunu terk etti ve arkasından mebusların kısmı azamı da çekildi; ve riyaset mevkiine geçen (Gambeta) imparatorluğun sukutunu ve üçüncü cumhuriyetin teessüsünü ilân etti ve 300 ihtilâlcî tarafından alkışlandı. Cumhuriyetperver fırkanın başlıca rüesasından mürekkep bir muvakkat hükümet gürültü arasında teşekkül etti. Bu rüesanın isimleri bir gece evvel hazırlanmıştı. Bu dakikada 58 senedenberi içinde yaşadığımız rejim doğmakta idi...

Mamafi tekmil bunlar Paris askerî kumandanının vaziyeti belli olmadan evvel pek kararsız idi : Metanetle sevk ve idare edilen bir kaç bölük asker heyeti teşriiye sarayını kurtarabilir ve meclis müzakeratının hürriyet ve serbestisini temin edebilir idi. Olan biten şeylerden endişenak olan ceneral Troşü maiyetinde bir takım erkânı harpler olduğu halde yürümeğe başlamıştı. Gambeta, Jül Favr ve maiyetleri sokakta cenerala rastgelirler. Ani bir ilham ile Jül Favr imparatoriçenin müdafisine giderek kendisinin hükümeti muvakkatte riyasetine intihap olunduğunu söyler. Troşü koltukları kabarak bunu kabul eder: Breton, katolik, asker yeni rejimi müdafaa edeceğine yemin eder. İki saat sonra gönderdiği bir iki tabur asker bir fişenk yakmadan şehremanetini Bilankistlerden istirdat eder. Fransa'nın mukadderatı taayyün etmiş olur.

Karl Marks Londrada birbirini müteakıp imparatorun esaretini ve farmason cumhuriyetperver fırkanın mevkii iktidara geldiğini duyunca pek ziyade hiddet eder. Bu baskın sayesinde kendisinin avukatlar dediği kimseler mevkii iktidara gelmiş oluyorlar ve bu mevkide kalmak için tekmil Fransız idare menabiine malik olmuş bulunuyorlardı. Enternasyonal, kendisini reisinden ayıran mesafe dolayısıyla ne hareket edebiliyor ve ne de mevcudiyetini izhar edebiliyordu. Bu halde yalnız Karl Marksın mutadı olan azim ve inat enternasyonalı nevmit olmaktan menediyordu ve kuşaklarını yeniden dokumağa başladılar.

Lâkin evvelemerde Karl Marks (Gambeta) ya açıkça muhalefete başladı. Gambeta kendisini ikinci bir Karno zannediyordu. Karnonun meslekten yetişmiş bir asker olduğunu ve pek ziyade çalışkan bulunduğunu unuttarak ateşli nutuklarla Fransayı kurtaracağına kani idi. Atideki meşhur formülü kabul ettiren kendi nüfuzu idi : Toprağımızdan bir karış, istihkâmlarımızdan bir taş terk etmeyiz! Halbuki Bismark İstirazburg arazisi ile 2 milyar tazminat mukabilinde sulh aktine razı idi. Bundan sonra umumî kıyâmı ihzar ve 1792 hatıratını ihya etti. Fransızların hissiyata mağlûp olduklarını pek alâ bilen (Karl Marks) ın zihnini bu hal işgal ediyordu; Karl Marks Fransızların vatanperverlikle hatta ihtilâlcî olarak bile alevlenmelerinden korkuyordu. Fransayı elde etmek için, Fransayı enternasyonalin esiri ve kendi tasavvuratının âleti yapmak için mağlûp düşmesi ve düşman tarafından ezilerek nevmit olması lâzım idi.

Karl Marksın bu düşüncesi o vakit mahrem adamlarıyla taati ettiği tekmil muhaberatta görünür. (Enkels) e yazdığı bir mektupta diyordu ki : Fransızlar ezilmelidir. 1870 senesi temmuzunun 23 ünde her memleketin proleteryasına hitap ettiği bir beyannamesinde dahi şöyle diyordu : Muharebe Almanlar tarafından bir müdafaa harbi; Fransızlar tarafından 2 kânunuevvel darbei hükümetinin muaddel bir nushasıdır.

4 eylûlden sonra Gambeta tarafından ihzar olunan umumî kıyâmı suya düşürmek için bilhassa çalışmıştır.

9 eylül tarihli enternasyonalin ikinci bir beyannamesinde deniliyor ki : Fransız amelesinin 1792 hatıratile sürüklenmemesi lâzımdır. Maziye tekrar başlamak istemez, belki istikbali kurmalıdır. Bu aynen (Enkels) in de fikridir. Nitekim 12 eylül tarihinde Karl Marks'a şu cevabı veriyor :

Sulhten evvel amelenin hareketini menetmek lâzımdır. Bismark yakında sulh aktine mecbur olacaktır. Çünkü ya Parisi zaptedecek, yahut Av-

rupanın vaziyeti muharebenin hitamına kendisini cebreyliyecektir. İş ne suretle biterse bitsin amelenin bir şey yapabilmesinden evvel meselenin tesviyesi lâzımdır.

Fransız proletaryasının vatanperverane bir vaziyet alarak enternasyonalden tebaüt etmelerinden Karl Marksın korkusu o kadar büyük idi ki 1848 de olduğu gibi hadisata daha yakın olmak için Parise gelmeği düşündü. Lâkin Alman ordusu cebrî yürüyüşle koşuyordu, muhasara muhakkak idi : Karl Marks muhasara altına alınarak birşey yapamamaktan korkuyordu. Binaenaleyh Parise Londra idarehanesine merbut bir Fransız, (Seraliye) yi göndermekle iktifa etti. Seraliye'nin vazifesi enternasyonalin Fransız azasına sulh aktine kadar bir şey yapmamalarını nasihat etmek idi. Çünkü sulh nasıl olsa felâketimiz olacağından bir amele ihtilâlini mümkün kılacak idi.

Fransanın muhtelif noktalarında enternasyonal meclisi umumisinin diğer azalarına dahi buna müşabih vazifeler verilmişti. Meselâ Rişar, Bastelika ve Şarveye böyle vazifeler tevdi olunmuştu. Umumî kıyam lehinde bulunan Marsilyalı azaya Karl Marks (Düpon) u gönderdi. Düponun vazifesi kendilerine meclisi umumî namına cevap vermek ve kafalarını temizlemek idi. Bir sureti umumiyede verilen emre amele takımı tarafından, Bilankinin vatanperverane gayret ve mesaisine ve açıkça Fransız muhibbi olan (Bakunin) in beyanatına rağmen itaat edildi. Bakunin ameleye hitaben diyordu ki : « Vatanperverlik yaparak cihanın hürriyetini kurtaracaksınız... » Enternasyonale kaydolunan proleterya mütevekkilâne vakıt ve saatini bekledi. Yani inhizam ve mağlûbiyet ve dahili muharebe saatini.

* * *

Zaten Karl Marksın mülâzimleri bir ihtilâl için herşeyi hazırlıyorlardı. ihtilâlin âleti yeniden tensik edilmiş milli muhafaza alayları idi.

15 temmuzdan itibaren ihtilâlperver politikaya en hariz hizmetleri ifadan geri kalmıyan (Jül Favr) milli muhafaza alaylarının teslihini istemiş idi. 4 eylûlden sonra (Gambeta) bunu emretti. Pariste 283 tane milli muhafaza alayı teşkil olundu ve bunlar başlıca amele sınıfı arasından seçildi. İlânı harptenberi aralarında işsizlik hükümferma olan Paris amelesi milli muhafaza alaylarına giriyorlardı. Bu giriş kendilerinin itiyatlarını asla değiştirmiyor ve günde bir buçuk frank bir ücret temin ediyordu (takriben bugünkü 10 franga muadil) .

Üç haftada Paris bir amele ordusu ile mücehhez bulundu. Bugün işsiz kalan ameleye üniforma ve silâh tevzi olununca nasıl bir ordu elde edilebilirse adeta ona benzer bir ordu hasıl oldu. Zamanımızdaki komonist fırkası bu işsiz amele alayını birleştirmek ve cemiyete hücum ettirmeğe uğraşmaktadır. Enternasyonale yazılan kimseler mevcudun rub'undan fazlasını teşkil ediyordu ve milli muhafaza alaylarına kendi amirlerini intihap etmek hakkı bahşolunduğu cihetle kumandanların kısmı azamı Karl Marksın müritlerinin ve hiç olmazsa ihtilâlperverlerin eline geçmiş idi.

Bu suretle tesis edilen bir ordu ne hazin olur! Paris muhasarası hemen de başlamış olduğu halde milli muhafaza alayı halâ bir tüfenk bile atmamıştı. Ancak bu alayların herbirinin bir kulübü vardı ve orada her akşam en ateşli ve alevli nutuklar söylenir alkışlanırdı: Milli muhafızlar bu içtimalara muntazamen icabet ederler; ancak ileri karakollara gönderildikleri zaman serkeş davranırlardı. Yalnız bir defa Prusyalılara karşı milli muhafızlar ciddi bir kavgaya girişmişlerdi. Bu (Büzenval) da olmuş idi ki ceneral (Kleman Tomas) tarafından kapana sıkıştırılmış olan yüz bin kişi (Dükro) ordusunun takviyesine gönderilmişlerdi. Merkez mahallelerinin taburları iyi muharebe ettiler ve bir kaç bin kişi hu harpte öldü veya yaralandı; lakin kenar mahalle taburları ilk zayıtı müteakıp kaçtılar ve darma dağınık Parise girerek bizi sattılar! diye bağırmağa başladılar. Kendilerini tekrar harbe göndermeğe cesaret edilmedi. Bunların askerlikçe faidesizlikleri hakkında bir fikir edinmek için şurasını düşünmek kâfidir. Şöyle ki Paris muhasarası esnasında milli muhafızların yekûnu zayıtı 165 te bir kişi idi. Halbuki muntazam taburlar ve bahriyeliler mevcutlarının yüzde yirmisini zayı etmişlerdi! İddia edilir ki muhasara nihayetinde milli muhafızların isyanı tehevür etmiş vatanperverliklerinin bir infilâkı olmuştur. İtiraf etmelidir ki bu vatanperverlik tezahur etmek için hayli vakit beklemiştir.

18 mart 1871 isyanı hakikatte Karl Marksın ehibba ve eviddası tarafından kemali sabır ve sükûn ile bilerek hazırlanmıştı. Milli muhafız alayı ayaga kalkar kalkmaz rütbesi reffedilen bir çok zabitler enternasyonalin Paris bürolarında bir intibah komitesi teşkil stmişlerdi: Alay zabitleri her gün burada toplanıyorlar ve kendilerine (Varlen) riyaset ediyordu. Orada hakikatte (Komün) un bir meclisi teşekkül etmiş oluyordu. Londradan gelen talimata tevfikân Bilankistler tarafından ihtilâlcî bir hükûmet tesisi için biri 31 teşrini evvel 1870 diğeri 22 kânunusani 1871 tarihinde icra

edilen iki harekete muzaheret edilmemesine karar verildi. Fakat yaklaşan muharebenin neticesine hazır duruldu. 28 kânunusanide (Jül Favr) Versayda Bismarktan üç aylık bir mütareke istihsal etmişti. Bu esnada sulh şartlarını tasdik için haizi salâhiyet bir meclisi millî toplanacaktı. Galipler tarafından dermiyan edilen şarttten biri Paris garnizonunun silâhtan tecridi idi. Yalnız inzibatın muhafazası için elzem olan 12000 muntazam asker ile 23000 belediye çavuşu, tulumbacı ve gümrükçü kalacaktı. Bu şarta nazaran muntazam 110000 asker silâhlarından tecrit ve (Orlean) ile (Şart) tarikiyle teb'it edildi. Fakat (Jül Favr) başvekinden 190000 belediye çavuşunun silâhlarının bırakılmasını rica etti. Hazırlanan şeyden tamamilen ma'lûmattar olan Bismark kemali müsaraatla bu ricayı kabul etti. Bir hamle ile Paris komünistlerin eline geçti ve (Varlen) in riyaset ettiği intibah komitesi payitahtın en iyi muta kudret ve kuvveti oldu.

(Bordo) da içtima eden ve bütün bu vaziyetten gafil olan meclisi milli yekdiğerini müteakip iki karar ittihaz etti. Bu kararlar müstakbel asilerin vaziyetini takviyeden başka bir şeye yaramamıştır. Bu kararlardan birincisine nazaran moratoryom temdit edilmiyordu. Hatta bazı nevi borçlular için moratoryomu hemen refediyordu: Bu muharebenin işlerini berbat ettiği bir çok küçük tüccarları harabiye sürüklemek ve sakin bir çok ameleli meskenlerinden kovulmak tehlikesine atmak idi. Bu gayrı memnunlar bittabi ihtilâlcilerin kollarına atıldılar. İkinci karara nazaran muhtaç oldukları tasdik edilenlerden maada muhafız alaylarının aylığı kesilmişti. Bu suretle muhafız alaylarının adedinin tenkis edileceği ümit edilmekte idi. Atelyeye ancak ciddi amelenie gönderilmesine muvaffakiyet hasıl oldu. Enternasyonalin azası, maaşlı ve maaşsız, kâmilen taburlarda kaldılar. Kezalik işsizler de kaldı ve bunlara 1,5 Frank yevmiye verilmek icap eyledi. Velhasıl muhafız alayı ihtilâlcî bir cihete doğru tasfiye olundu; silâhları bırakılıyor maaşları kesiliyordu. Bu Marksist tahrikâtçılarının ekmeğine yağ sürmektir. Daha 26 şubat tarihinde bu cihet anlaşıldı. Zira o gün birkaç yüz muhafız alayına mensup asker temmuz kolonunu kırmızı bayrakla süslediler; bundan sonra belediye çavuşu Visenziniyi yakaladılar ve işkence ederek Sen nehrine attılar.

1 Martta daha manidar bir vak'a oldu. Prusyalıların o gün Şanzelizeye girecekleri ve topçu mevzilerini zaptedebilecekleri bahanesiyle intibah komitesi bu mevzileri muhafız alaylara zaptettirdi ve 277 top alarak Montmartr tepesine tahşit eylediler. Paris bu dakikadan itibaren komünist

topçusunun tehdidi altına girdi. Hali hazır vekayüle meşbu olan hükümeti muvakkate bu hâdisata seyirci kaldı : Tekmil nazarlar Bordo da içtima eden ve meş'um bir sulhun şeraitini tasdik eden meclisi milliye mütevec- cih idi. Bu sulh Fransızlara 1,600,000 nüfus ile birlikte iki vilâyet kay-bettiriyor ve onbir milyara balığ olan harp masarifinden maada beş milyar tazminata mal oluyordu.

6 Martta tali tecrübe edildi. O gün enternasyonalın Paris bürolarında intibah komitasının fevkalâde bir içtima yapıldı. Bu harekate kazanılmış olan muhafız alay zabitlerinin kısmı azamı bu içtimada hazırды. (Varlen)in teklifi üzerine muhasara esnasında gayrı resmi bir teşekkül olan komitanın resmi bir teşekküle inkılâbı ve muvakkaten teknil iktidarı muhafız alay- ları namına elde etmesi karargir oldu. Bu karar bir beyanname ile halka izah edilecekti. Bu beyanname bu kararın ittihazına saik olan sebepler şöyle izah olunuyordu: (Bordo) daki meclisi millinin hükümdarlığa tema- yülü malûm olduğundan kendilerinin cümhuriyeti devirmelerine mani olmak. Tasavvur edilen vesait tamamen bir ihtilâl demektir.

9 Martta beyanname intişar etti. Bunda muhafız alayları cümhuriyet federasyonu teşkil olunduğu ve bu federasyonun merkez komitasının her alayın âmirinden ve üç murahhasından mürekkep olduğu beyan olunuyor- du. İşte komünist asilerine verilen (federe) ismi bundan gelmiştir. Mer- kez komitasının terekübü tamamen ihtilâlciler idi ve enternasyonal azalarına büyük bir tefevvuk ve ruçhan temin ediyordu.

11 Martta merkez komitasının muhafız alaylarına hitap eden bir beyan- namesi cümhuriyetin selâmeti için müttehit kalmalarını, her türlü tecridi teslihat teşebbüsüne mümaneat etmelerini, topların ref'ine muhalefet ey- lemelerini, kuvvete kuvvetle mukabele etmelerini . . . tavsiye ediyordu. Ceneral (Kleman Tomas) artık kendi emirlerine itaat edilmediğini görün- ce muhafız alayları kumandanlığından istifasını verdi. Eğer mevkiinde kal- saydı hiç olmazsa takriben yirmi bin kişiye balığ olan bazı köylü alayla- rın kendisine muti kalmasını temin edebilirdi. Halbuki şimdi bunlar idare- siz kalmışlardı. Lâkin yukarda söylediğimiz veçhile teknil bu işlerde ce- nerallar pek az bir fikri siyasi göstermekte idiler.

Mamafi (Bordo) da Paris haberleri pek ciddi endişeler tevlidine baş- lamıştı. Meclisi milli, hali feveranda bir payitahtta bulunmayı muvafık gör- mediklerinden içtimaları için (Versay) ı intihap ettiler ve kuvvei icraiye reisi intihap olunan Mösyö (Tiyer) inzıbatı iade için Parise koştı. Parise

15 martta muvasalat etti ve 17 martta nazil olduğu hariciye nezaretinde bir meclisi harp davet etti. Bu meclisin reyi müttehit idi. Cüret ve metanet göstererek muhafız alayları silâhlarından tecrit etmek ve Mornmartrde tahşit ettikleri topları geri almak lâzım geliyordu. Bunun için 30000 muntazam asker ve belediye çavuşu vardı. Süratle hareket edilirse federelelerin merkezî komitası silâha celp ve davet etmeğe vakıt bulmadan toplar ele geçirilebilirdi ve bunun tesiri manevisi atisini temin ederdi. Ertesi gün güneş doğarken harekete geçilmek için hemen emirler verildi.

Maetteessüf bu cür'et ve metanet Mösyö Tiyer'in pek hoşuna gitmemişti. [O müzakerat ile işi tesviye etmek istiyordu. Meclisin hitamında on sekizinci belediye dairesi reisi Mösyö (Klemanso) yu davet etti ve federelelerin merkezî komitasına topların gönül rızasile verilmesini rica etmeğe memur etti. Eğer komita razı olmazsa harekâtı askeriyyeye geçilmekle tehdit eyledi. Bu Karl Marksın ehibbasına tehlikeyi haber vermek demekti. Topları kaldırmağa memur olan taburlar güneş doğarken tepeye geldikleri zaman muhafız alayı kendilerini her taraftan ihata etti ve hareketlerini işkâl eyledi. Baskın hareketi akamete oğramıştı. Felâketin büyüğü olmak üzere de yalnız 50 koşum hayvanı hazırlanmıştı. Halbuki 277 top vardı. Hayvanların avdetini bekliyerek orada durmağa mecbur oldular. Hayvanları ise ahali tevkif ettiğinden bir daha geri gelemediler. Bir kaç saatte Mornmartr bir ihtilâl manzarası aldı.

Bir gece uykusuz kalan ordunun yiyeceği yoktu; zira askeri hareketin ancak pek az devam edeceği zan ve tahmin edilmişti. Sefahet ve işüişrete teşebbüslerine devam eden muhafız alayı ile halk kendilerine yiyecek verdiler, bazı askerî kıt'alarda bunu nihayet kabul etti. Ceneral (Lökont) 88 inci alaydan bir kısmının enternasyonal ile birleştiğini haber alınca hemen oraya koşarak buna mani olmak istedi. İşte o vakıt tamir kabul etmez hata vaki oldu: Enternasyonala çoktan beri dahil olan çavuş (Verdager) kıtasını « silâhlar yukarı » naralarile sürükledi. Muhafız alayına teslim olan ceneral (Lökont), ehali arasında sivil olarak dolaştığı sırada tanılan ceneral (Kleman Tomas) ile birlikte Roziye sokağında bir mahpese sevk olundu. Orada gûya muhakeme edildikten sonra her ikisi de kurşuna dizildi. Parisi kana boyayacak olan ilk kardeş öldüren kavga başlamıştı.

Montmartrde oynanan faciayı haber aldığı zaman Mösyö Tiyer pek ziyade heyecana düşmüştü. Şiddetli bir hareket ve darba ile intizamıade etmek isteyen Paris Askerî Kumandanı Ceneral (Vinuva) nın protostoları-

na kulak asmayarak payitahtın tahliyesi, sadık askerler ile bilcümle sivil memurların (Versay) üzerine çekilmeleri hakkında emir verdi. Hatta bu cinneti, cenup kaleleriyle (Mon Valeriyen) in —şimal kaleleri Almanların elinde idi — tahliyesine kadar vardırıdı. Gece olduğu vakıt, inatçı bir kav-gaya intizar eden federelerin merkezi komitası kan dökmeden Parise sa-hip oldular... Karışıklık o kadar ziyade, tahliye o kadar acele olmuş idi ki üç tabur, altı batarya ve (Sen) in teknil top çekerleri unutulduğundan ertesi gün kendilerini « hava » da görünce münferiden toplanmışlardı.

Mahaza, (Versay) da M. Tiyer in etrafında hiddet ve nefret umumî idi. Ceneral (Vinuva) ile (Dükro) federelerin müdafaa tertibatı almalarından evvel Parisin tekrar işgalini rica ediyorlardı. Pariste kalan Bank dö frans müdiri mösyö (Rolan) emin iki alay ile kuvvetle sevk ve idare edilen bir kaç batarya istiyor ve eğer hemen hareket edilirse bu kuvvetin kâfi olacağını temin eyliyordu. Federasyona iltihak etmeği reddeden yirmi bin muhafız alayına mensup burjuvalar (Paris) te toplanmışlar ve (Versay) a bir heyet göndermişlerdi. Bunlar kendilerinin silâhtan tecrit edileceklerini hissettiklerinden mukavemet edecekleri zamana kadar kendilerine muave-net edilmesini istemişlerdi. M. Tiyer hiç bir eseri hayat ve hareket gös-termemekte inad ediyordu... Martın 19 ve 20 inci geceleri (Mon Valeriyen) kalelerinin tekrar işgali mesuliyetini üzerine alan ceneral (Vinuva) olmuş idi. Tam zamanında ! Askerî hat yarım saattenberi tekrar tesis olunmuş idi ki muhafız alaydan bir tabur gelmiş ve muvaffakiyetsizlikle geri dönmüştü.

On iki gün geçmişti ve M. Tiyer halâ tereddüt ediyordu. Martın otu-zuncu günü meclisi milli tarafından nasp ve tayin olunan nigeşban ko-misyonu azasından ceneral (Dükro), amiral (Jore Giberi) ve mösyö (Do-difre) kuvvei icraiye reisinin hareketsizliğine karşı protesto olmak üzere gürültülü bir istifa verdiler. Avusturya sefaretî ataşesi baron dö (Hübner) babasına şöyle yazıyordu : « Tiyer ihtiyar bir kadındır ; bu saatte bile itilâfı düşünüyor ve siyasî vaziyeti karıştırıyor. İşin daha ağır olan ciheti askerî vaziyeti dahi ihlâl etmesidir. »

Acaba ordunun, meclisi millinin ve efkârı umumiyenin müttehiden iz-har ettikleri arzuya muhalefet etmek için Tiyer in etrafında neler geçiyordu? Gayet basit bir şey : Enternasyonalin mebdelerinde imparatoru bu kadar hâkim bir surette teshir etmiş olan (Tolen) M. Tiyerle müzakere edi-yordu... Muhasara esnasında on birinci arondismanda müdür muavini olan

(Tolen) Versaya gelmiş ve federelerin merkezî komitesi tarafından bazı teklifat dermiyan eylemiş idi. M. Tiyer, Tolen'in verdiği teminata kanaarak ihtilâfın tarafeynin müşterek müsaadeleri ve fedakârlıklarıyla sulhan tesviye olunacağı hakkında ümit beslemekte idi. Tolen'e pek ziyade itimat ettiği için onu ele vermiyerek malî müşavirlerin reyleriyle hareket ettiğini söyliyordu. Bunlar da şiddetin herşeyi bozacağını söylemekte idiler.

Nihayet Mösyö Tiyer kendisinin aldatıldığını anladığı ve şiddet taraftarlarına elini uzattığı zaman (komün) kendisini tensik ve tenzim etmeğe vakit bulmuştu. Süngü tazyığı altında 26 martta yapılan intihabat kendisine muntazam bir hükümet şeklini vermişti. (Varlen, Avriyal, Pendi, Vales, Löfransuva, Frankel, Benuvamalon, Jerarden, Vayan, Besley) ve enternasyonalın diğer azaları meclisi umumide oturarak Paris halkı namına söz söylemişlerdi. O kadar ahmakça terk edilen cenup kaleleri mukavemet haline konulmuştu. Kırk yaşına kadar olan sağlam her kes zorla muhafız alaylarına ilhak edilmişlerdi. Üç kısma ayrılan haricî bir müdafaa sistemi az çok meziyeti olan bazı sergüzeştçilerin idaresi altında, tensik olunmuştu. Bu serseriler (Dombrovski, Vroblecki ve Lasesilya) gibi adamlardı. Bunlara baş kumandan (Öd), sonraları ıftirak muharebesinin eski ceneralı (Klüzere) iltihak etmişti. Geride, sokak muharebeleri için, 600 siper yükseliyordu ve bunlar pek güzel tevzi ve taksim edilmişlerdi... Martın 18inde bir kaç yaylım ateşinin kâfi geleceği yerde sekiz haftalık müthiş bir musaraa, 120,000 kişilik bir ordu ve dereler gibi kan lâzım gelmişti.

Komün müvazenenin aleyhlerine düdüğünü ve Versay zaferinin kat'i olduğunu hissedince enternasyonal azasının haşiyeti haddi azamiye çıkmıştı. Kanlı haftanın teknil vahşetlerinde kat'i bir rol oynadılar. Rehine-lerin katli, Tüyleri nin yakılması, divanı muhasebatın, şurayı devletin, şehremanetinin ve diğer yirmi sarayın ateşe verilmesi — ki bunların bir çokları tekrar yapılmamıştır — eşhas ve emval hakkında hatır ve hayale gelmez zulümler ve şiddetler. 1869 da (Klüzere) tarafından çizilen vahşî program: (Bu gün ya biz ya hiç! Size söylerim ki Paris ya bizim olacak yahut yok olacak!) un tamamen icra edilememesi katillerin ve kundakçıların vakit bulamamalarından dolaydır. Zamanımızda komünistlerin Münihte, sonra Peştede mağlûp oldukları vakit 1871 deki büyük kardeşlerinin ananelerini tekrar ettiklerini ve ancak ateş ve kan hâleleri ortasında öldüklerini gördük. Yeni bir komünün ehemmiyetsiz bir hâdise olacağını zannedenler bu misallerden intibah dersi almalıdırlar.

Komün Pariste mağlûp olmuştu. Vilâyetlerde Marsilyada bir kaç gün hükümferma olmuştu, o derecedeki şehri topa tutmak lâzım gelmişti. Reisleri olan avukat Güstav Kremiyö idam edildi. Liyonda, Sentetiyende, Tuluzda, diğer yirmi memlekette enternasyonal taraftarları halkın huzurunu ziyadesiyle ihlâl etmekten başka bir şeye muvaffak olamadılar. Versay ordularının muntazaman ilerlemesi fikirlerinin muzaffer olması hakkındaki ümitlerini pek çabuk kırmıştı.

Paris Komünistlerinin hemen meğlûp oldukları tarihte yani 30 mayısta Karl Marks bunları müdafaa için « Fransada dahili harp » unvanı altında pek çirkin bir risale neşretti. Bu risaleden garaz dünya amelesinin fikirlerini aldatmaktı. Bu risalede pek cüretkâr şeyler verdi. Ezcümle Parisin nizam ordusu tarafından tahliyesinin ferdasında « Paris sokakları emin idi ve bu emniyeti muhafaza için hiç polis kuvveti yoktu. Ne katil, ne sirkat, ne de tecavüz vaki olmamakta idi. Filhakika zannolunurdu ki polis kendisiyle birlikte tekmil muhafazakâr müşterilerini de Versaya sürüklemişti. » Daima en kaba yalanlarla aldatılan tekmil memleketlerin biçare proleterleri! Şüphesiz bu sihirli tabloya inanmışlardır. Nasıl ki bu gün « Humanité » eserinin karileri Sovyet Rosyasının bir cennet olduğuna inanmaktadır.

Fransız efkârını kandırmak daha zordu. Zira davanın vesaik ve evrakı gözleri önünde idi. Fransız efkârı divanı harpların lütuf ve merhametinden müteessirdi. Zira bi aman bir zecir ve tenkile taraftar olanlar 270 kişinin idama mahkûm oldukları halde ancak 26 kişinin idam edildiklerindennaşi divanı harpları tahtie etmekte idiler. Lâkin tekmil Fransa 14 Mart 1874 tarihli kanunu alkışlamıştı. Bu kanun ile Meclisi Millî birinci Enternasyonalın ve bu eserleri takibe teşebbüs edecek tekmil cemiyetlerin mukarreratını tayin eylemişti. İşte Fransız kanunları arasında otuz sene kalan bu kanunun metni:

İşçiler enternasyonal cemiyetine muzahir olanlara karşı ceza tayin eden 14 mart 1872 tarihli kanun

Birinci madde. — İsmi ne olursa olsun sâyin tatilini, hakkı mülkiyetin ilğasını, ailenin, vatanın, dinin ve serbestii mezahibin hedmini istihdaf maksadiyle teşekkül eden her cemiyet ve bilhassa işçiler enternasyonal cemiyeti yalnız mevcudiyetiyle veya Fransız toprağındaki şubelerinin ihdasile selâmeti umumiyyeye karşı bir tecavüz teşkil eder.

İkinci madde. — Bu kanunun neşrinden sonra işçiler enternasyonal cemiyetine veya aynı akideleri tamim ve aynı makasıdı takip eden herhangi diğeri bir cemiyete iltihak eden veya iltihakı mutazammın bir harekette bulunan her Fransız üç aydan iki seneye kadar hapse ve 50 franktan 1000 franga kadar cezayı nakti vermeğe mahkûm olur. Bundan başka ceza kanununun 42 inci maddesinde yazılı bilûmum medenî ve siyasi ve ailevî hukuktan en aşağı beş ve en yukarı on sene mahrum edilebilir.

Fransada bu cemiyetlere iltihak eden veya iltihakı mutazammın bir fiil ve harekette bulunan ecnebler dahi bu kanunda yazılı cezalarla mahkûm olurlar.

Üçüncü madde. — Bu cemiyetlerin birinde bir vazife kabul eden veya gerek ianeler toplamak gerek bu cemiyetlere şahsî ve müşterek iltihaklar temin eylemek veyahut bunların akidelerini, istatülerini veya muharreratı umumiyelerini neşretmek suretile bilerek bunların tevessüüne yardım eden her Fransız veya ecnebi için hapis cezası beş seneye ve para cezası 2000 franga çıkarılabilir. Bundan başka cezanın hitamından sonra ceza mahkemeleri tarafından en aşağı beş ve en yukarı on sene polis nazareti altına sevkolunabilir. Kendilerine fıkrâi sabıka hükmü tatbik olunan her Fransız aynı müddet zarfında 3 kânunuevvel 1839 tarihli kanunun 7 inci ve 8 inci maddeleri mucibince ecanibe tatbik olunan polis tedbirleri altında kalır.

Dördüncü madde.— Yukarda zikrolunan cemiyetlerin bir kısmının veya şubesinin bir veya bir kaç içtimai için bilerek bir mahel icar veya iare eden her adam bir aydan altı aya kadar hapse veya 50 franktan 500 franga kadar cezayı naktiye mahkûm olur. Bu cezalar kendilerinin ceza kanunu hükmüne tevfikan gerek faili asil sıfatıyla gerek şerik sıfatıyla ika edecekleri daha ağır diğeri ceraim ve cinayat için mukannen cezaların tatbikine mâni değildir.

Beşinci madde. — Yukardaki maddelerde yazılı hapis ve para cezaları hakkında ceza kanununun 463 üncü maddesi tatbik olunabilir.

Altıncı madde. — Ceza kanununun ahkâmiyle bu kanun ile ilga edilmiyen diğeri kanunların hükümleri kemakân meriyül'icra olacaktır.

Yedinci madde. — Bu kanun her nahiyede neşir ve ilân olunacaktır.

Bu kanun pek kat'i idi, fakat zalim değildi : Burjuva propagandası yapanların kâffesini ölüm ile mücazatlandıran Sovyet kanunlarile mukayese edilsin ... Kanun bu hal ve şekliyle komünist harekâtını felce uğratmağa ve memleketimize otuz sene içtimai bir sulh ve sükûn vermeğe kâfi gel-

miştir. Ancak bu sulh ve sükûn sayesinde ki Fransa muharebe ve isyandan mütevellit yaralarını sarmağa, maddî refahını tevsi etmeğe ve umumî harpten evvel tekmil dünyaya borç para verecek kadar zengin olmağa muvaffak olmuştur. Bu maddî refah amele sınıfının en büyük saadetine yardım etmiştir. Zira amelenin menafii Fransız camiasının menafii ile hemahenkter. Hali hazırda bu halâskâr kanunun neden dolayı kanunlarımız arasında bulunmadığına hayret edilmelidir. Zira zamanımızda Moskovadan emir alan komünistler Fransız toprağında her türlü cüretlere, şiddetlere teşebbüs ettikleri için böyle bir kanun her zamandan ziyade şimdi lâzımdır. Bu kanunun ne suretle ve vesile ile ortadan kalktığını hatırlamak faideden hali değildir.

Büyük Dreyfûs buhranı esnasında kanunların tadili işine taraftar olan sol cenah fırkaları ihtilâlcilerin muzaharetine lüzum hissettiler ve onlarla musaleha akteylediler. « Cumhuriyetin zaferi » gününde devletin en büyük ve yüksek ricali kırmızı ve siyah bayraklarla süslenmiş ve (Karmanyol) naraları bağırarak nümâyîşçilerle muhat olarak gözükseler. Nazır (Valdek Ruso) bu ittifakı cemiyete hiyanet ile ödedi. 1901 senesi temmuzu iptidasında dinî cemiyetleri kanun harici addeden aynı metni kanunun 21 inci maddesine ihmalkârane sıkıştırılmış sekiz kelime ile 14 mart 1872 tarihli kanun ilga edildi... Bu maddeyi kabul edenlerin kısmı azamı tam otuz sene enternasyonal muzaffer bir mania teşkil eden bir kanunu ilga ettiklerinin farkında olmadılar.

O zamandanberi ikinci enternasyonal birinciye halef olabildi ve bu memleketimizde içtimâî sulh ve sükûn olmuş oldu.

Yukarda söyledik ki memleketimizde bu kadar derin karışıklıklar ika eden komünist tahrikâtının yegâne mantikî müeyyidesi 1872 kanununun iadesidir. O kanun ki hacaletaver bir hokkabazlık ile bilâ müzakere aşırılmıştır. Bu kanun ruhunu asrî bir hale getirecek bazı ufak tadilat ile kanunlar arasında yerini almalıdır. Bu kanunun tekrar mevkiî meriyete vaz'ına taraftar olmıyan hiç kimse kendisine komünist aleyhtarı diyemez.

Büyükada; Temmuz 1932

Aynı Zade: HASAN TAHSİN